

2026-02-18

Ärendenummer:
NV-07136-24
SKS 2024/3425
SJV 4.3.17-01324/2025
HaV 2024-003726
BV 7132/2024

Bilaga 6.2.1

Jordbruksekosystemet

Förslag till nationell
restaureringsplan och
författningsändringar till
följd av EU-förordning om
restaurering av natur

Åtgärder viktiga för biologisk mångfald och som kan användas bland annat till komplementet Rådgivningsbaserade åtgärder Förslag 34.

Föreslagna åtgärder i korthet och sedan följer några av dessa åtgärder mer utvecklade som exempel. Dessa åtgärder är sedan en palett som rådgivaren och brukaren kan välja ifrån för att gynna biologisk mångfald. Varje åtgärd ska vid vidare utveckling få ett ersättningsbelopp som brukaren erhåller för att genomföra den.

Sent bete

Bete utanför växtsäsong (skrotas förmodligen)

Artanpassad hävd

Fållindelning

Betesplanering

Plock- och luckhuggning (skogsbete)

Vegetationens utseende (är den för generell och borde delas upp i delar)

Friställning av träd

Plantera och skydda träd

Veteranisering av träd

Skötsel av bryn

Sandblottor och sandbäddar

Bekämpning av slån, björnbär (ej invasiva arter men problematiska)

Öka artrikedomen av kärlväxter/örter (insådd, flytta hö, pluggplantor)

Strandängar röja bort buskar och träd

Röja fram kulturspår

Tidsanpassning av slåtter

Extra slåtter (ersätter sent betespåsläpp)

Nedan följer ett antal åtgärder mer utvecklade

Sent bete

Exempel på marker som skulle kunna inkluderas är marker med rik blomning som gynnar pollinatörer generellt, marker med specifika pollinatörer med specifika krav på värdväxter samt marker med känsliga markhäckande fåglar. Floravärderna på betesmarker som tidigare har varit ängsmark gynnas i många fall av sent betessläpp

och det är positivt för pollinatörer. Ett senare betessläpp minskar produktionsvärdet på marken eftersom energivärdet i vegetationen minskar över säsongen. Det innebär att marken ger ett sämre foderutbyte för betesdjuren och en ekonomisk förlust för lantbrukaren. Därför finns det skäl ge lantbrukaren ersättning för merkostnaden. Likaså kan det bli ett större behov av underhållsröjning då förvedningen av buskar sker när djuren inte betar. Även detta kan inkluderas i kalkylen.

Förslaget är främst koppling till icke-försämring av betesmarker. Förslaget gynnar flera livsmiljötyper, fjärilar som omfattas av habitatdirektivet och ÅGP, samt många av habitatdirektivet utpekade kärlväxter så som slättergubbe, kalkkrassing, sandnejlika, hällebräcka och andra hävdberoende arter, pollinatörer och markhäckande fåglar. Förslaget gör också att incitament att nyttja existerande betesdjur blir effektivare. Förslaget väljs frivilligt av brukaren och ger ersättning för merkostnader kopplade till släppa betesdjuren senare på betesmarken.

Bete utanför växtsäsong.

Denna åtgärd gynnar året-runt-bete eller i alla fall bete efter växtsäsongen. Det innebär att betet inte stör blomning och frösättning. Det liknar på det sättet komplementet sent betes påsläpp men ger ännu senare bete. Det kan inte ske i hela landet utan där djur kan vara ute året runt utan att riskera djurhälsan och inte förstöra marken. Detta komplement kan ersätta administration för deltagande i utgångsprogrammet samt åtgärder för att hantera igenväxning.

Denna åtgärd frigör djur som kan beta olika marker under olika delar av året och kopplar främst till icke-försämring.

Fållindelning. För att gynna vissa arter eller minska slitage på vissa naturtyper är en indelning i fållor ett viktigt verktyg. En fållindelningsstängsel kan vara ett enklare stängsel. Stängsel hanteras även i åtgärdsförslaget om investeringsstöd. När man tillämpar fållor bör man också ha en aktiv betesplanering (se mer nedan) och möjliggör sent betessläpp (se ovan). Ersättningen baseras på längden av stängslet.

Betes och slåtterplanering

En betes- och slåtterplan är ett viktigt verktyg för att långsiktigt kunna skapa parasitfria marker, vara förberedd på säsongsvariationer men också för att kunna anpassa betet till olika arters och livsmiljöers krav. Detta verktyg handlar både om att planera i förväg men också att föra bok över var och när bete/slåtter verkligen skedde. Denna kunskap är viktig för att kunna ytterligare anpassa sin hävd efter markens produktion och hur arter svara på hävden. Ersättningen baseras på en timersättning dels för att ta fram planeringen och sedan för att upprätthålla den men det måste finnas olika nivåer baserat på hur många marker som planen innehåller. Den bör göras på gårdsnivå dvs alla betes- och slåttermarker ska vara med. Vi pratar också om betesplanering i utredningsförslaget och då under rubriken om omställningsstöd. Jordbruksverket bör ta fram ett underlag till en betes- och slåtterplan.

Förordningens krav på indikatorer för att följa utvecklingen i jordbruksekosystem

För restaurering av jordbruksekosystem gäller att medlemsstaterna ska vidta åtgärder som syftar till att uppnå en ökande trend på nationell nivå för minst två av nedanstående tre indikatorerna under perioden 2024-2030. Därutöver ska indikatorn för vanliga jordbruksfåglar öka med 5 procent till 2030, 10 procent 2040 och 15 procent till 2050 utifrån nivån år 2025.

1. Index för gräsmarksfjärilar.
2. Lager av organiskt kol i mineraljord på åkermark.
3. Andel jordbruksareal med landskapselement som gynnar en hög biologisk mångfald.

Nedan presenteras en översiktlig analys per indikator i artikel 11.

Index för gräsmarksfjärilar

Index för gräsmarksfjärilar är en i Sverige redan existerande indikator som används för att följa utvecklingen inom bland annat miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap.

Beskrivning av indikatorn

Indikatorn är sammansatt av arter som anses vara karakteristiska för europeiska gräsmarker, som förekommer i en stor del av Europa och som omfattas av merparten av övervakningssystemen för dagfjärilar. Varje medlemsland väljer de fjärilar som finns i det egna landet.

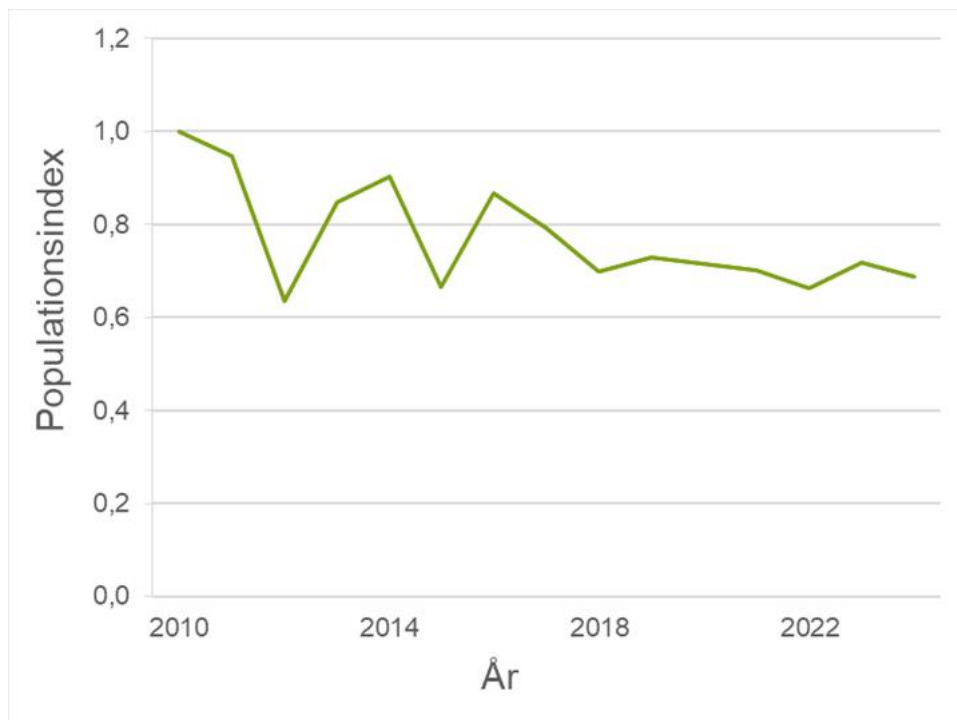
De 12 arter som ingår i den svenska indikatorn är ängssmygare, skogsvisslare, aurorafjäril, mindre blåvinge, svartfläckig blåvinge, ängsblåvinge, puktörneblåvinge, mindre guldvinge, vädnetfjäril, kamgräsfjäril, slåttergräsfjäril och svingelgräsfjäril.

Metod: Följer de krav som finns i Naturrestaureringsförordningens bilaga IV. Sverige redovisar regelbundet resultaten till EEA och Sveriges data ingår sedan i den gemensamma EU-indikatorn.

Utförare: Lunds universitet

Tidsspann: Årlig inventering och årlig uppdatering av indikatorn.

Trend: För indikatorn för fjärilar i gräsmarker är den långsiktiga trenden (15 år) måttligt minskande medan den kortsiktiga trenden (7 år) är stabil. Detta innebär att långsiktiga trenden är fortsatt negativ medan den kortsiktiga har stabiliserats (se figur 1 nedan).

Figur 1. Populationsutvecklingen för de tolv svenska arter som ingår i den europeiska miljöindikatorn för gräsmarksfjärilar, Grassland Butterfly Indicator.

För- och nackdelar med att använda indikatorn för att följa framgången med restaureringsåtgärder i artikel 11.2

Fördelar:

- Indikatorn finns redan på plats och används sedan 2010 inom programmet Svensk dagfjärilsövervakning (Lunds universitet).
- Indikatorn är kostnadseffektiv då ingen nyutveckling eller justering av övervakningen behöver ske.
- Fjärilar svarar snabbt på förändringar och speglar förändringar (t.ex. naturvårdsinsatser) som sker på lokal, regional och nationell nivå.
- Fjärilarna i indikatorn migrerar inte söderut under vintern och populationsförändringar i Sverige beror därför inte på vad som sker i andra länder.

Nackdelar:

- Indikatorn bygger på frivilligt valda inventeringsrutter och inte statistiskt slumpade rutter, vilket kan innebära att resultaten inte är helt representativa för vad som sker i landskapet i stort.

Lager av organiskt kol i mineraljord på åkermark

Beskrivning:

Indikatorn beskriver lagret av organiskt kol i mineraljordar i åkermark på ett djup av 0–30 cm. Syftet är att följa tillståndet för biologisk mångfald i marken.

Metod: Enligt bilaga V till förordning (EU) 2018/1999 ska metoden ske i enlighet med IPCC:s riktlinjer för nationella inventeringar av växthusgaser från 2006, som stöds av Land Use and Coverage Area frame Survey (LUCAS) Soil.

Vår tolkning är att det är IPCC:s riktlinjer som ska följas och att LUCAS anges som exempel på ett övervakningsprogram som följer dessa riktlinjer. Det innebär att vi skulle kunna använda oss av den metod som används inom växthusgasinventeringen och som grundar sig på den svenska mark- och grödoinventeringen.

Möjliga utförare:

1. EU:s gemensamma uppföljning genom LUCAS.
2. Svenskt övervakningsprogram: Mark- och grödoinventeringen vid SLU. Det här programmet används vid simulering av mineraljordens kolpolsförändring (ICBM-modellen) inom växthusgasinventeringen. Det svenska programmet skiljer sig i vissa delar från metoden för övervakning inom LUCAS och kan därför inte användas utan att metodjusteringar genomförs eller en kalibrering mellan övervakningsprogrammen (se nedan).
3. Simulering med hjälp av ICBM. Denna simulering utförs för åtta produktionsområden och använder årliga data för grödofördelning och skördenivåer, mängd gödsel samt årliga väderdata.

Tidsspann:

1. LUCAS har ett 3-årigt omdrev.
2. Mark- och grödoinventeringen har ett 10-årigt omdrev. Vartannat år är ett provtagningsår och däremellan är det analysår.
3. Lucas genomförde 759 provtagningar på åkermark i Sverige 2022, medan mark- och grödoinventeringen genomförde ca 2000 provtagningar under det tioåriga omdrevet.

Rapporteringsintervallet enligt naturrestaureringsförordningen är vart sjätte år.

Trend:

Mark- och grödoinventeringen visar en positiv trend för kolinlagring, medan LUCAS visar på en negativ trend (resultatet kan bero på en felklassificering av data, se nedan).

Allmänt:

Mängden kol i åkermark ska visa en ökande trend mätt under perioden 2024 till och med 2030, och vart sjätte år därefter, till dess att tillfredsställande nivåer uppnåtts. Både det svenska miljöövervakningsprogrammet mark- och grödoinventeringen samt den EU-gemensamma övervakningen inom LUCAS bedöms kunna svara på frågan om utvecklingen för kol i mineraljord. Förändringar i mark sker långsamt och mätning av markens kolförråd på ett enskilt fält

förutsätter ofta långa tidsserier, tio år eller mer, för att ge säkra resultat. Möjligheten att detektera förändringar i kolhalt fram till 2030 eller till och med 2035 är därför begränsade om man enbart använder de ovan nämnda övervakningsprogrammen. Här kan simuleringar med hjälp av ICBM möjligen bidra med årliga beräkningar av kolinlagringen.

Metodiken för insamling av jordprover i mark- och grödoinventeringen är delvis annorlunda än den som finns inom LUCAS soil. Exempelvis tar LUCAS prover på 0-30 centimeters djup, medan mark- och grödoinventeringen provtar på 0-20 centimeters djup. Klassningen av markslag är till viss del olika och omdrevstiderna skiljer sig åt, där mark- och grödoinventeringen har en betydligt längre omdrevstid än LUCAS. Fördelen med LUCAS är att den är gemensam inom hela EU och resultaten är därför direkt jämförbara mellan medlemsstaterna. Mark- och grödoinventeringen är ett svenskt övervakningsprogram med längre tidserier och ger därmed ett bättre underlag för hur tillståndet i åkermarken är, samt en bättre markslagsklassning, dvs. vad som är åker respektive betesmark.

Givet olikheter i insamlingsmetod kan det behövas en kalibrering mellan LUCAS och mark- och grödoinventeringen så att datainsamlingarna blir jämförbara. Ett alternativ kan vara att genomföra dubbla provtagningar på samma provpunkt där man i ena fallet provtar med LUCAS-metodik och i andra fallet provtar med metodik enligt mark- och grödoinventeringen. Att ändra mark- och grödoinventeringen så att den helt överensstämmer med LUCAS riskerar att ointetgöra jämförelser med det tidigare insamlade materialet.

Det som ytterligare kan försvåra möjligheten att använda mark- och grödoinventeringen är att det inte bara är metoderna utan även resultat och trender som skiljer sig åt mellan LUCAS och mark- och grödoinventeringen med avseende på kol i mark. LUCAS visar på en minskande trend för organiskt kol i svensk åkermark medan mark- och grödoinventeringen visar på en motsatt trend¹. I det här fallet kan det dock röra sig om en felklassificering av markanvändningen i LUCAS snarare än skillnader i insamlade data. Enligt en studie gjord av mark- och grödoinventeringen så kan en positiv trend för kol i mark även ses i data insamlad inom LUCAS². Man menar att det är den använda markklassningen i beräkningsmodellerna i LUCAS som ger en minskande trend och inte den insamlade data som använts. I LUCAS har vall i växtföljd felaktigt klassats som permanent gräsmark. Då det förloras mycket kol när man går från permanent gräsmark till åkermark, kommer en sådan felklassning i LUCAS leda till höga förluster av kol i beräkningarna.

¹ For example, recent estimates of OC losses in Swedish agricultural soils based on three LUCAS Soil campaigns (De Rosa et al., 2024) were contradicting observed positive OC trends in cropland soils of the N-SIMS of Sweden (Poeplau et al. 2015). This late example underlines that diverging results originating from N-SIMS and LUCAS Soil could impact the goals to reach in national and European policies such as carbon storage management in soils.

Froger, C. et al. 2024. Comparing LUCAS Soil and national systems: Towards a harmonized European Soil monitoring network. *Geoderma*, 449.

² E-post från Johanna Wetterlind, SLU, 26/3 2025.

Då EU:s direktiv om markhälsa och resiliens (SML) antagits kommer troligen både metodiken inom LUCAS och den som finns inom mark- och grödoinventeringen behöva ses över. I sådana fall kan mark- och grödoinventeringen kalibreras till både det direktivet och till kraven i naturrestaureringsförordningen och LULUCF-förordningen.

Slutsatsen är att mark- och grödoinventeringen är väl lämpad att leverera data till indikatorn, men att metodiken i vissa delar bör justeras och kalibreras så att den svarar mot de krav som EU ställer på datainsamlingen och rapporteringsintervall. Ett sådant arbete bör därför snarast påbörjas av Naturvårdsverket.

Indikatorns värde för att följa biologisk mångfald

Syftet med indikatorn Lager av organiskt kol i åkermark är att följa tillståndet och förändringen över tid för biologisk mångfald i jordbruksekosystem.

Forskningsresultat visar att ju högre kolhalt (mullhalt) desto mer biologisk mångfald³.

För- och nackdelar med att använda indikatorn för att följa framgången med restaureringsåtgärder i artikel 11.2

Fördelar:

- a. Miljöövervakningsprogram och datainsamlingen finns redan på plats, endera inom mark- och grödoinventeringen eller LUCAS, med etablerade rutiner för provtagning och hantering av data och kan relativt omgående leverera efterfrågade data.
- b. Utvecklingen (i alla fall enligt mark- och grödoinventeringen) visar att trenderna går åt rätt håll och inlagring av kol i åkermark ökar över tid på nationell nivå.

Nackdelar:

- a. Metoden för datainsamling behöver justeras eftersom SML godkänts. Kan bli problem med jämförelser över tid.
- b. Om den positiva trenden upphör eller till och med backar kan det krävas omfattande åtgärder för att nå målen och resultatet av genomförda åtgärder i marken kan ta lång tid att detektera.
- c. Oklart hur indikatorn kopplar till biologisk mångfald (inte en nackdel men det är en osäkerhet).
- d. Den nya åkermarksövervakningen kommer att kunna följa vissa aspekter av biologisk mångfald direkt och inte indirekt som den här indikatorn gör.

³ FAKTABLAD BIOLOGISK MÅNGFALD I MARKEN, Lunds universitet, [markbiodiversitet.pdf](#)

Andel jordbruksareal med landskapselement som gynnar en hög biologisk mångfald.

Beskrivning:

Landskapselement som gynnar en hög biologisk mångfald, såsom buffertzoner, häckar, enskilda träd eller trädgångar, trädrader, åkerkanter, jordlotter, diken, vattendrag, mindre våtmarker, terrasser, gränsrösen, stenmurar, mindre dammar och kulturella element, är element av permanent naturlig eller delvis naturlig vegetation i jordbrukslandskapet som tillhandahåller ekosystemtjänster och främjar biologisk mångfald. För att detta ska vara fallet måste landskapselementen utsättas för så få negativa yttre störningar som möjligt för att skapa säkra livsmiljöer för olika taxa, och de behöver därför uppfylla följande villkor:

- a. De får inte utnyttjas för produktion inom jordbruket (inklusive bete eller foderproduktion), såvida inte sådant nyttjande är nödvändigt för att bevara den biologiska mångfalden.
- b. De bör inte behandlas med gödselmedel eller bekämpningsmedel, med undantag för låginsatsbehandling med fastgödsel.

Mark i träda, inbegripet tillfälligt, kan betraktas som landskapselement som gynnar en hög biologisk mångfald om den uppfyller kriterierna i andra stycket a och b. Produktiva träd som ingår i hållbara system för trädjordbruk eller träd i extensiva gamla fruktodlingar på permanenta gräsmarker och produktiva element i häckar kan också betraktas som landskapselement som gynnar en hög biologisk mångfald, om de uppfyller kriteriet i andra stycket b, och om skörden endast sker vid tidpunkter då det inte innebär en negativ påverkan på hög biologisk mångfald.

Metod: Landskapselement ska följas enligt indikator I.21, bilaga I till förordning (EU) 2021/2115, baserad på den senast uppdaterade versionen av LUCAS för landskapselement⁴, och för mark i träda^{5,6}.

Uppföljning

Medlemsländerna ska övervaka den ”andel jordbruksareal med landskapselement som gynnar en hög biologisk mångfald” minst vart sjätte år från och med dagen för ikraftträdandet av förordningen om restaurering av natur (dvs. den 18 augusti 2024) eller vid behov för att utvärdera uppnåendet av ökande trender fram till 2030, inom ett kortare intervall.

Referensareal⁷

Indikatorn

⁴ Ballin M. m.fl., Redesign sampling for Land Use/Cover Area Framework Survey (LUCAS), Eurostat 2018

⁵ Farm Structure, Reference Metadata in Single Integrated Metadata Structure, webbpublikation, Eurostat,

⁶ Enligt information på expertgruppsmötet den 10 april 2025 är det inte obligatoriskt att använda sig av LUCAS men den nationella övervakningen måste följa samma metod som används inom LUCAS.

⁷ Sammanfattande text från KOM:s vägledning C/2025/980.

Indikatorn är förhållandet (i %) mellan den produktiva jordbruksareal som täcks av landskapselement som gynnar en hög biologisk mångfald och den totala utnyttjade jordbruksarealen (UAA, Utilised Agricultural Area).

Produktiv jordbruksareal

Produktiv jordbruksmark är all mark som aktivt används för jordbruk, inklusive tillfälligt icke-produktiva skiften (mark i träda) som annars är tillgängliga för jordbruksproduktion. Boende- och fritidsträdgårdar, inklusive köksträdgårdar, hör inte till denna definition av jordbruksmark. Outnyttjad jordbruksareal omfattas inte. De olika komponenterna i indikatorn för landskapselement som gynnar en hög biologisk mångfald bör identifieras som tillhörande produktiv jordbruksareal.

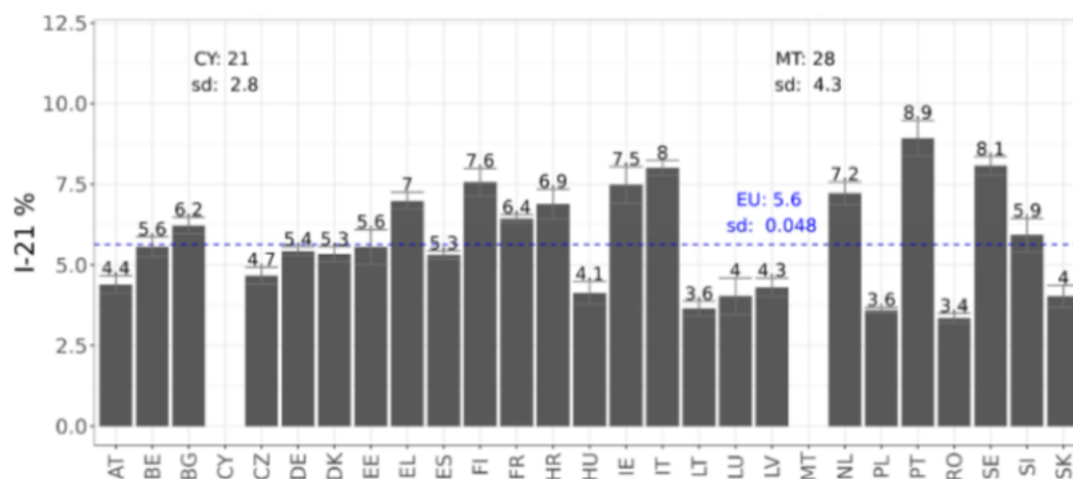
Utförare

LUCAS: EU:s gemensamma uppföljning genom LUCAS.

Nationell övervakning: Det finns en nationell småbiotopsövervakning på jordbruksmark som Jordbruksverket ansvarar för. Dessutom finns regional småbiotopsövervakning inom Remiil (endast åkermark). Ingen av dessa övervakningssystem följer den metod som används i LUCAS och kan därför inte rakt av användas för att försörja indikatorn med data.

Tidsspann:

Trend: Oklar, men ögonblicksbilden är att Sverige ligger bra till (se figur 2 nedan). Målvärde för indikatorn är ännu inte bestämt.

Figur 2. Andel jordbruksareal med landskapselement i förhållande till total jordbruksareal (UAA)⁸.

⁸ Källa: d'Andrimont, R. m.fl. 2024. Estimation of the share of landscape features in agricultural land based on the LUCAS 2022 survey. Publications office of the European Union, Luxembourg, 2024. Sidan 30.

För- och nackdelar med att använda indikatorn för att följa framgången med restaureringsåtgärder i artikel 11.2

Fördelar:

- Indikatorn finns redan och följs på EU-nivå för ökad jämförbarhet mellan medlemsländerna.
- Ingen biologisk respons behövs, det är endast arealerna som ska uppnås.
- En ökning av arealen träda kan snabbt ge en ökad procentsats i indikatorn. En ökad areal med träda kan även vara en åtgärd för att gynna odlingslandskapetets fåglar. En sådan åtgärd kan därför både gynna fågelindikatorn och indikatorn för landskapselement
- Indikatorn har en direkt koppling till biologisk mångfald

Nackdelar:

- Generellt sett svårt att förändra index när det gäller permanenta landskapselement.
- Om indikatorn utvecklas negativt kan det eventuellt leda till krav på att begränsa lantbrukets möjligheter att få dispens från biotopskyddet i syfte att utveckla lantbruksföretagen (miljöbalken 7 kap 11 b §). Indirekt kan detta få negativa konsekvenser för biologisk mångfald om det bidrar till att lantbruk läggs ner.

Befintliga styrmedel

I tabellerna listas exempel på viktiga befintliga styrmedel som rör jordbruksekosystemet.

Tabell 1 Exempel på viktiga befintliga juridiska styrmedel för jordbruksekosystemet

Område	Typ	Styrmedel	Beskrivning av relevanta delar av styrmedel
Jordbruk	Ekonomiskt	Grundvillkor, förordningen (2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik	Grundvillkor är regler som de som söker jordbrukarstöd behöver följa, för att få full utbetalning av stödet. De flesta grundvillkor är regler som redan finns i de EU-förordningar som gäller eller genom att Sverige har infört EU-direktiv i svensk lagstiftning. De gäller för alla jordbrukare, både de som söker jordbrukarstöd och de som inte gör det. Från och med 2025 finns sociala grundvillkor som syftar till att bidra till utvecklingen av ett socialt hållbart jordbruk.

Fysisk planering	Administrativt	Plan- och bygglagen (2010:900)	I 3 kap. 4 § miljöbalken anges att jordbruk (och skogsbruk) är av nationell betydelse, och att brukningsvärd jordbruksmark endast får tas i anspråk om detta behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen, som inte kan tillgodoses på något annat från allmän synpunkt tillfredsställande sätt. Användningen av jordbruksmark styrs i hög grad av kommunernas översikts- och detaljplaner. Översiktsplanen, vars innehåll och framtågande styrs av 3 kap. plan- och bygglagen, ska ge vägledning för beslut om användning av mark och vattenområden och om den byggda miljön.
Fysisk planering	Administrativt	Miljöbalken, hushållnings-bestämmelserna	Enligt hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken ska kommunerna i översiktsplanen redogöra för hur man tagit hänsyn till de allmänna intressen, som till exempel jordbruksmark, som anges där. Riksentressen ska anges särskilt. Översiktsplanen ska utformas så att innebörden och konsekvenserna av planen tydligt framgår.
Fysisk planering	Administrativt	Miljöbalken, allmänna hänsynsregler	Miljöbalkens allmänna hänsynsregler (2 kap.) inom jordbruket innebär att alla som bedriver jordbruk är skyldiga att ta hänsyn till miljön och människors hälsa. Dessa är bindande och gäller oavsett om verksamheten kräver tillstånd eller inte. De syftar till att främja en hållbar utveckling och en god livsmiljö för nuvarande och kommande generationer. Inkluderar Kunskapskrav,

			Försiktighetsprincipen, Produktsvallsprincipen, Kretsloppsprincipen.
Skydd	Administrativt	Miljöbalken, skydd av områden. Förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.	Förordningen reglerar hur särskilt värdefulla naturområden skyddas enligt bestämmelser i miljöbalken. Den innehåller mer detaljerade regler om skydd av områden som har betydelse för naturvård, friluftsliv och biologisk mångfald: Naturresevat, Kulturresevat, Nationalparker, Biotopskyddsområden, Natura 2000-områden, Strandskyddsområden.
Skydd		11 kap. miljöbalken om vattenverksamhet	Våtmarker i jordbrukslandskapet omfattas
Skydd	Administrativt	7 kap. miljöbalken , Generellt biotopskydd	Reglerar generellt biotopskydd, t.ex. alléer, åkerholmar, odlingsrösen, stenmurar, småvatten/våtmarker i jordbruksmark, pilevallar m.fl.
Jordbruk	Administrativt	Jordbruksverkets föreskrifter, särskilt Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket	Kompletterar miljöbalken och EU:s regler. Riktat sig till lantbrukare, djurhållare, livsmedelsföretagare
Jordbruk	Administrativt	Förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket	Den som har underrättat länsstyrelsen om att jordbruksmark ska tas ur jordbruksproduktion, anses enligt 6 § 2 stycket förordningen (1998:904) om anmälan för samråd, även ha gjort en anmälan

			för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken för den verksamhet för vilken marken planeras tas i anspråk. Om en inkommen anmälan om att ta jordbruksmark ur jordbruksproduktion innebär en väsentlig ändring av naturmiljön ska den även hanteras som ett samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.
Arter	Administrativt	Artskyddsförordningen (2007:845)	Reglerar artskydd
Jordbruk	Administrativt	Djurskyddslagen	Ställer krav på djurhållning och djurvelfärd
Jordbruk	Administrativt	Livsmedelslagen	Ställer krav på hantering av livsmedel, reglerar säkerhet i livsmedelskedjan

Tabell 2 Exempel på viktiga befintliga ekonomiska styrmedel för jordbruksekosystemet inom gemensamma jordbrukspolitiken

Område	Typ	Styrmedel	Beskrivning av relevanta delar av styrmedel
EU:s gemensamma jordbrukspolitik	Ekonomiskt	Inkomststöd (arealbaserat gårdsstöd), förordningen (2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik	Det krävs minst 4 hektar jordbruksmark för att få gårdsstöd. Det går inte att få gårdsstöd för mark som används för annat än jordbruksverksamhet. Med jordbruksverksamhet menas uppfödning av djur, odling av jordbruksprodukter eller verksamhet för att behålla marken som jordbruksmark. Det går heller inte att få gårdsstöd för vissa ägoslag som inte räknas som åkermark eller betesmark, till exempel skogsbete, alvarbete eller våtmarker. Det går heller inte att få gårdsstöd för mark som inte brukats sedan lång tid tillbaka och där marken nu har vuxit igen eller på annat sätt inte går att bruka. Igenväxt eller försumpad mark räknas inte som jordbruksmark när man söker gårdsstöd.
EU:s gemensamma jordbrukspolitik	Ekonomiskt	Kompensationsstöd	Stödet ska kompensera jordbruket i sådana områden där jordbruksmarken innebär sämre förutsättningar för att odla.

EU:s gemensamma jordbrukspolitik	Ekonomiskt	Miljöersättning för skötsel av betesmarker och slätterängar 2025. (Miljö- och klimatersättningar i andra pelaren)	Marken ska ha miljövärden (klassificeras i blockdatabasen). Allmänna och särskilda värden, kopplade till arter.
EU:s gemensamma jordbrukspolitik	Ekonomiskt	Miljöersättning för fäbodbruk (Miljö- och klimatersättningar i andra pelaren)	Reglerar ersättning för fäbodbete. Ytterligare ersättning kan sökas för särskild skötsel. Länsstyrelsen bestämmer då om extra skötselvillkor.
EU:s gemensamma jordbrukspolitik	Ekonomiskt	Nötkreaturstöd	Ger under vissa förutsättningar ersättning för alla nötkreatur över 1 år. Nötkreaturstöd ges inte för jak och bison.
EU:s gemensamma jordbrukspolitik	Ekonomiskt	Miljö- och klimatersättningar i första pelaren (Eco-schemes)	Sverige använder exempelvis följande ersättningar: * Ekologisk produktion * Blommande åker och fältkant * Vallodling

Tabell 3 Sammanställning av exempel på andra relevanta ekonomiska styrmedel för jordbruksekosystem

Område	Typ	Styrmedel	Beskrivning av relevanta delar av styrmedel
Skyddade områden	Ekonomiskt	Anslag 1:14 skydd av värdefull natur	Den största andelen av anslaget skydd av värdefull natur går till att ersätta markägare när nya naturreservat bildas.
Skötsel och restaurering i skyddade områden	Ekonomiskt	Anslag 1:3 åtgärder för värdefull natur	Medel från 1:3-anslaget fördelas av Naturvårdsverket till länsstyrelserna, Föreningen Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen för skötsel och restaureringsåtgärder i skyddade områden (fr.a. naturreservat, nationalparker och Natura 2000-områden), där kostnader för åtgärder i hävdmiljöer utgör en stor del av medelsanvändningen.
ÅGP	Ekonomiskt	Anslag 1:3 åtgärder för värdefull natur	Medel från 1:3-anslaget fördelas av Naturvårdsverket till länsstyrelserna för arbete inom åtgärdsprogrammen för hotade arter och naturtyper (ÅGP) i syfte att bevara de arter och livsmiljöer som är särskilt hotade i Sverige.
LONA	Ekonomiskt	Anslag 1:3 åtgärder för värdefull natur	Kommuner kan ansöka om LONA-bidrag, men olika lokala aktörer kan initiera projekt. Inom LONA finns två bidragsområden – LONA ordinarie och LONA våtmark. Mellan år 2020–2022 fanns även LONA pollinering. Inom LONA våtmark kan bidrag beviljas med upp till 90 procent av bidragsberättigade kostnader, medan projekt inom LONA ordinarie kan ges bidrag med upp till 50 procent. Redan pågående skötsel, till exempel årlig slätter/bete, är inte bidragsberättigat.

Våtmarkssatsningen	Ekonomiskt	Anslag 1:3 åtgärder för värdefull natur	Medel från 1:3-anslaget används till åtgärder för våtmarker.
Skogsstyrelsens återvätningsavtal	Ekonomiskt	Anslag 1:3 åtgärder för värdefull natur	Återvätningsavtal för dikespluggning på dränerad torvmark på skogsmark med syfte att erhålla klimatnytta. Hittills främst på skogsmark, med viss möjlighet på jordbruksmark i anslutning till skog.
Restaurering och viss skötsel	Ekonomiskt	Statligt stöd för restaurering Anslag 1:3 åtgärder för värdefull natur	Stödet regleras i förordning om statligt stöd för vissa åtgärder som syftar till att bevara eller återställa biologisk mångfald (SFS 2024:202 med ändringar i SFS 2025:834). Det omfattar restaurering av betesmarker och av ängar, kontinuerlig hamling, restaurerings- och nyhamling av lövträd, naturvårdsbränning av ljunghed och gräsmark, samt myrslätter i fyra län. Länsstyrelserna erhåller medel till det nationella programmet genom Naturvårdsverkets årliga bidragsbeslut för 1:3-anslaget.
Restaurering i fr.a. formellt skyddade områden	Ekonomisk	EU-fonden LIFE, delprogram Natur och biologisk mångfald	EU-fonden LIFE kan medfinansiera projekt som bl.a. bidrar till att bevara hotade arter och livsmiljöer som listas i fågel- och habitatdirektiven. Medel kan sökas av myndigheter, kommuner, organisationer m.fl. I Sverige pågår 2026 två projekt med huvudfokus hävdmarker (Life RestoRED och Heath LIFE) som till största delen medfinansieras av LIFE-fonden och Naturvårdsverket. I EU-kommissionens nuvarande förslag till EU:s långtidsbudget 2028–2034 finns inte LIFE-fonden eller motsvarande fond kvar.

Tabell 4 Exempel på informativa och kunskapshöjande åtgärder som bidrar till att bevara och främja biologisk mångfald

Område	Typ	Styrmedel	Beskrivning av relevanta delar av styrmedel
Traditionell kunskap	Administrativt	Sametingets fokalpunktsansvar för artiklarna 8 j och 10 c i FN:s konvention om biologisk mångfald	Programråd för traditionell kunskap och sedvanebruk, en struktur och ett samarbetsnätverk
Rådgivning och information	Kunskapsförsörjning	AKIS / EIP Agri	I EU:s nya jordbrukspolitik 2023–2027 uppmuntras medlemsstaterna att använda AKIS-konceptet för att förbättra kunskapsflöden och stärka kopplingen mellan forskning och praktik. Arbetet med att sammanställa och sprida kunskap från forskning och försök behöver öka samtidigt som jordbrukets behov behöver lyftas in till forskningen. Mot bakgrund av detta har regeringen beslutat om ett

			särskilt kunskapsnav och Jordbruksverket har initierat ytterligare tre sådana kunskapsnav.
Rådgivning och information	Rådgivning	Jordbruksverkets kunskapsnav för miljö och klimat	Kunskapsnav miljö och klimat är bryggan mellan forskning och praktik. Kunskapsnavet samlar Jordbruksverkets arbete med kompetensutveckling inom miljö- och klimatområdet, bland annat inom växtskyddscentralerna, ekologisk produktion, biologisk mångfald och Greppa Näringen. Greppa Näringen har under 2021 introducerat en rådgivningsmodul kallad Biologisk mångfald i åkerlandskapet och i samband med detta utbildat 55 lantbruksrådgivare. I rådgivningen tas det fram en gårdsspecifik åtgärdsplan för att gynna biologisk mångfald.
Landsbygdsutveckling	Information	Plattformen Utveckling av företagande på landsbygd	Samlad information om olika möjligheter att utveckla eller starta nytt lantbruksföretag. Rådgivning, kurser.